

Fra Stjepan Čovo, *Fra Leonard Bajić mučenik za vjeru i Domovinu*,
Izdavač: Služba Božja, Makarska, Split, 2003., str. 376.

Predstavljanje knjige fra Stjepana Čove obavljeno je u Splitu 27. ožujka 2003. u Pinakoteci Franjevačkog samostana Gospe od Zdravlja u Splitu, Trg Gaje Bulata 3. Knjigu su predstavili: prof. dr. fra Jure Brkan, prof. dr. fra Luka Tomašević i gosp. Tomislav Jonjić, odvjetnik iz Zagreba.

U sadržaj prvog dijela knjige slušateljstvo je uveo *dr. fra Jure Brkan*, izvanredni profesor kanonskoga prava na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu, ovim riječima: "Ova knjiga koju večeras imam čast predstaviti peta je knjiga iz serije "Spomen spisi", biblioteke "Službe Božje" - Makarska. Knjigu je napisao marljiviji znanstveni radnik i dugogodišnji profesor dogmatske teologije dr. fra Stjepan Čovo. Naslov knjige koju predstavljamo jest: **Fra Leonard Bajić mučenik za vjeru i Domovinu**. Njezinu naslovnu stranicu izradio akademski slikar fra Ante Branko Periša.

Knjiga se lijepo predstavlja. Metodološki je logično razdijeljena na šest dijelova plus šest Priloga. Na kraju je pisac donio iscrpnu fra Leonardvu bibliografiju kao i iscrpnu predmetnu Bibliografiju o fra Leonardu. Knjiga ima ukupno 376 stranica. Moja je dužnost da vam večeras predstavim I. i II. dio knjige. Autor je, služeći se dostupnim izvorima i literaturom, znanstvenom metodom obradio: život i službe fra Leonarda Bajića. Tu je donio 341. bilješku, što dovoljno govori o ozbiljnosti rada.

U predgovoru autor je predstavio pokojnog fra Leonarda. On je bio uzorni član Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja u Hrvatskoj i spadao je u istaknute njezine članove. Ostavio je duboki trag u svojoj redovničkoj zajednici, a time i u svome vremenu i sredini u kojoj je živio. Bio je vrijedan i krepostan redovnik i svećenik, dugogodišnji odgojitelj redovničko-svećeničkih kandidata, pastoralni djelatnik, traženi i vrijedni propovjednik, zapaženi duhovni pisac i profesor, voditelj predavanja te duhovnih vježbi, a nadasve dragi radosni brat, omiljeni i izazovni sugovornik u susretu. Ljubio je Crkvu i svoj Franjevački red. Iz toga je proizlazila i njegova ljubav prema ljudima. Nepravедno je osuđen 1947. na 12. godina robije. Takvoga franjevca se nije smjelo ni spominjati za vrijeme komunističke vladavine.

Ovom knjigom naš mu autor podiže spomenik da toga uzor redovnika upoznaju i današnja i buduće generacije iako mu se ne zna grob koji je zameten na zatvorskom groblju Stare Gradiške u selu Uskoci. Knjiga je posvećena: Franjevcima Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja u Hrvatskoj žrtvama komunističkih progona. Njih je, kako kažu dokumenti, čak četrdestčetvorica (44).

Tko je bio fra Leonard Bajić? U prvom dijelu knjige autor je obradio fra Leonardov život i rad. Najprije je obradio njegovo porijeklo i školovanje. Ukratko: Fra Leonard se rodio u Cetinskoj krajini, na Vojniću/Sinj, 28. rujna 1899. kao prvo dijete oca zemljoradnika i majke domaćice. Kršten je istoga dana kada je bio rođen i na krštenju su mu roditelji dali ime Miško-Ćiril, a kum mu je bio stric-franjevac, fra Martin Bajić.

Osnovno školovanje završio je u rodnom mjestu. Daljnje oplemenjivanje srca i uma nastavio je na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji u Sinju (1901.-1907.). Nakon toga je išao u novicijat na Visovac (25. rujna 1907.) i dobio ime fra Josip; nakon novicijata upisao je dvogodišnju studij filozofije u Šibeniku (1908.-1909.):

jednu godinu dana (1910.-1911.) studirao je teologiju u Zaostrugu, da bi druge dvije od 1911. do 1913. nastavio u Makarskoj. U Makarskoj je 27. srpnja 1913. zaređen za svećenika, a mladu misu je slavio u Sinju, gdje je nastavio zadnju godinu teološkog studija "uglavnom privatno", jer je, kako je tada bio običaj, kao mladomisnik obavljao prvu službu prefekta sjemeništara u Sinju. Bio je skladna vladanja, marljiv i dobro je učio; kao marljiv i okretan student, bio je predsjednik zbora "Milovan", te odbornik u omladinskoj sekciji.

Kao mladi svećenik uz odgojiteljski rad, fra Leonard je nastavio studiranje, a u isto vrijeme je aktivno sudjelovao u "Marijinoj kongregaciji" i bio je tajnik društva "Restaurare omnia in Christo" što je slično pozivu sv. Franje: "Franjo, idi, popravi moju kuću koja se, kako vidiš, ruši." Te obnoviteljske zasade Pija X. prihvatio je fra Leonard i u tom duhu je djelovao na obnovi vjernika, redovnika i svećenika. U vrijeme i iza I. svjetskog rata kada su se pokazivala negativna strujanja nekih svećenika u duhovnom i rodoljubnom pogledu, on je ostao nepokolebljiv u svom pozivu. Definitorijske provincije, zapazivši aktivnost mladoga svećenika, uz oprost od kanonske dobi, od Svete Kongregacije za redovnike, dosta mlada ga je imenovao za zahtjevnu i tešku službu magistra novaka na Visovcu. On je tu službu prihvatio, ali je duboko čeznuo da bi završio studij askeze i mistike, kako bi za službu magistra novaka bio osposobljeniji. Nažalost, to mu nije bio omogućeno.

Shvatio je da biti magistar novaka znači biti duhovni voditelj svih novaka i svakog pojedinačno. Mjesto novicijata je zamišljao kao mjesto duboke duhovnosti, molitve i predanja Bogu te da se taj cilj postiže intenzivnom sabranošću, vršenjem redovničke discipline i Pravila. Važno je ovdje ukazati na njegove odgojne, i danas važeće, zahtjeve usklađenog odgoja u Provinciji. On je tražio da se barem jednom godišnje sazove sastanak svih profesora i odgojitelja, jer je uviđao da profesori i župnici mnogo utječu na odgoj. Čak je išao dalje te je želio povezati sve magistre u novicijatu drugih franjevačkih provincija. Ti su fra Leonardovi zahtjevi na području odgoja i danas aktualni, njih zahtijeva čak važeće Franjevačko zakonodavstvo. I to je jedan od pokazatelja koliko je fra Leonard bio vidovit odgojitelj, možemo reći preteča današnjeg shvaćanja odgoja u novicijatu i općenito u redovništvu.

Fra Leonardove umne sposobnosti, spisateljski rad te njegov neporočni i uzorni život utjecali su da ga je Definitorijske provincije imenovao za profesora, t.j. odgojitelja u širem smislu, na Franjevačkoj visokoj bogosloviji u Makarskoj (1937.-1942.) koja je godinu dana ranije, 1936., postigla rang fakulteta. Njegov student fra Vjeko Vrčić, to i drugi potvrđuju, da je bio cijenjen, zanimljiv, privlačan i ugodan predavač. Pratio je nova usmjerenja u teologiji i njih promovirao u hrvatsku javnost. Bio je zapaženi promicatelj liturgijske obnove u Hrvatskoj i istakao se posebno svojim predavanjem na Prvom hrvatskom liturgijskom kongresu na Hvaru 1936. Duhovno je vodio i podupirao katoličku akciju te širio Franjevački svjetovni red, itd.

Osim magistarske i profesorske službe, fra Leonard je bio gvardijan u Omišu, Šibeniku i u Zagrebu (Majka Božja Kraljica Hrvata-Gospa Lurdaska), tajnik Provincije, definator Provincije, odgovorni urednik "Nove Revije" te urednik "Riječi Božje", župnik u Bajagiću, Metkoviću, Sinju, Zagrebu (Majka Božja Lurdaska); vodio je duhovne vježbe i bio vrlo rado slušani pučki propovjednik.

Zaključujući predstavljanje prva dva dijela knjige, ovog časa se podsjetimo riječi iz Propovjednika: "I na kraju, sine moj, znaj da je neizmjereno mnogo truda potrebno da se napiše knjiga..." (Pr 12, 12), budući da je naš fra Stjepan, uložio mnogo truda dok ju je napisao, vi je uzmite u ruke i s ljubavlju je pročitajte i bit ćete obogaćeni njezinim sadržajem!"

Drugi predstavljatelj bio je dr. *fra Luka Tomašević*, izvanredni profesor moralne teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu. On se osvrnuo na fra Leonardov spisateljski rad i naglasio: "Drago mi je da se mogu pridružiti drugoj dvojici predstavljača ove vrijedne knjige o našem 'zaboravljenom' bratu fra Leonardu Bajiću. Iz fra Stjepanova rada možemo vidjeti da je fra Leonard posjedovao izraziti dar pisanog izražavanja. Imao je svoj prepoznatljivi stil. Borio se osim govornom riječju i pisanim tekstovima da prenese i ucijepi katolički nauk u vjerničko stado. Tako je ušao u niz velikih i poznatih franjevac-pisaca, bosansko-dalmatinskih ujaka koji su u prošlosti jednostavnim ali sadržajnim poukama hranili povjereno stado i čuvali njegovu religioznu i nacionalnu svijest. Bajić piše kroz 26 godina od 1918. do 1944. Objavio je 262 članka u raznim revijama i časopisima. Osim toga objavio je 5 knjiga i jedan molitvenik (vjenčić). Možemo ga svrstati, kako je prije bilo rečeno da je bio pučki propovjednik, sada da je bio uglavnom i pučki pisac, iako on ima vrijednih i dubokih teoloških promišljanja.

On piše jednostavno, shvatljivo, prenosi zdrav nauk Crkve. Privlačan je jednostavnim kao i učenim čitateljima. Njegovo je pisanje odraz njegova života i uvjerenja. Raspon njegova pisanja je različit. Ne zaboravlja konkretni, svetački jednostavni život koji otkriva u našoj sredini. To su o. Ivan Rozić, franjevac, mučenik, o. Josip Ivelić, asketa i magistar novaka te Ivka Živalj, franjevačka trećoredica. Osim toga on piše o štovanju Srca Isusova, Bogorodici, kao i socijalnim pitanjima. Nije mogao shvatiti puninu kršćanske vjere bez socijalne dimenzije kršćanstva i bez djela milosrđa. Ne zaboravlja Katoličku akciju i njezinu važnost u životu Crkve. Javlja se u mnogim ondašnjim revijama i listovima, zahvalni je suradnik i rado ga imaju svi urednici listova.

On nije samo pučki pisac. Njegova teološka pisana riječ prodire u dubinu. Zavisi kad i komu je upućuje. Kristološka misao je središnja Bajićeva misao koju je fra Stjepan označio kao 'Potpuni i nepotpuni Krist'. On nas uvodi u kristološku problematiku Bajićeva izlaganja. Vodi nas u vrijeme i prostor kad je sudionicima I. liturgijskog kongresa na Hvaru 1936. tumačio temelj štovanja Boga. Bajićev je Krist cjelovit: Bog i čovjek u jednoj osobi. On ide linijom pravovjernosti (ortodoksije) koju izlaže prema učenju Crkve i njezinih definicija. U Kristu ništa nije okrnjeno ni zaboravljeno. Tko pročitava ovih 10 fra Stjepanovih stranica, upoznat će se o božanskom i ljudskom u Kristu i punini Kristove prisutnosti u Crkvi. On ne ponavlja samo sadržaje kristoloških istina ali i ne ide u razračunavanje s kristološkim polazištima koja su se već pojavljivala u teologiji. Temelj njegova polazišta jest *utjelovljenje*, objava Boga u Isusu Kristu. Utjelovljenje nije samo čas kad je Sin Božji postao čovjekom u Marijinu krilu, nego je to stvarna i trajna stvarnost u cijelom povijesnom događaju Isusa Krista koje se nastavlja u životu Crkve. Tu možemo naći odgovor na pitanje: *Tko je Isus Krist za mene*, kad vidimo *Tko je Krist u sebi?* Spoj božanskog i ljudskog u Isusu Kristu kao jednoj osobi jest temelj na kojem promatramo naše posvećenje. Krist je za Bajića nepotpun u svojstvu mesijanstva bez čovještva. Moramo donijeti

upravo njegov citat: 'Krist je zato prvim i novim Čovjekom, eda u Njem svaki čovjek postane drugim Kristom. Kristova punina nalazi se u otkupljenom i diviniziranom čovječanstvu.'

Tu upravo trebamo gledati vrijednost Bajićevih izlaganja. Kristovo čovječstvo i njegova prisutnost među nama treba se odraziti i na socijalnom planu kršćanskoga života, upravo radi toga što je Krist uzeo konkretnu, vidljivu i pravu ljudsku narav. Bajić razlaže kako je Krist novi čovjek, predstavnik čovječanstva. Nastoji to obrazložiti kad se to ostvarilo. Blagovijest je dan začetka Crkve, Božić rođendan Crkve, a Duhovi objavljenje Crkve. Kod utjelovljenja ljudska je narav postala božansko-čovječanska narav. Crkva je već virtualno rođena na Isusovu rođenju, a na Duhove se moć-potencija ostvarila. Tada su rođena prva djeca Crkve, koja su formirala prvu kršćansku zajednicu. Te zasade će kasnije potvrditi Pavao VI, kada je Mariju proglasio Majkom Crkve. 'Budući da je Majka Onoga koji je od prvoga trenutka svoga Utjelovljenja u njezinome djevičanskome krilu sa sobom kao glavom sjedinio to otajstveno tijelo koje je Crkva, zato je Marija kao Kristova Majka također Majka vjernika i pastira, svih, tj. Crkve'. On u tom gleda i temelj liturgijskog štovanja Boga. Vjernik na liturgijskom sastanku nije dio zajednice, on je kolektivna zajednica, čitavo tijelo Kristovo, u kojem vjernički 'ja' na bogoslužnim sastancima postaje 'mi'. Zato bi bilo dobro istražiti koliko su to njegove iskonske teološke misli ili je nalazio izvor i utjecaj u zapadnim teolozima a posebno kod F. Prata-a, *Jesus Christ*, Paris 1933. ili kod drugih teoloških pisaca francuskog jezičnog područja na kojem se najviše teološki i duhovno napajao.

Ovim sam samo malo odškrinuo vrata pisanih sadržaja fra Leonardova spisateljskog rada. 'Uzmi i čitaj' bilo je staro pravilo koje i ja vama ponavljam da dođete do punine Bajićevih pisanih poruka!"

Treći predstavljatelj knjige bio je *Tomislav Jonjić*, odvjetnik iz Zagreba. On je svoje izlaganje naslovio Tertulijanovim riječima: "Krv mučenika sjeme je kršćana" i naglasio kako "narod koji ne poštuje svoje velikane, one koji su pali za njegovu slobodu i dostojanstvo, i ne zaslužuje slobodu. Fra Stjepan Čovo se, evo, u ime svih nas, bar dijelom odužio pok. fra Leonardu Bajiću, objavljujući o njemu ovu vrijednu knjigu, koju večeras predstavljamo".

Predstavljatelj je dalje nastavio: "Fra Leonard Bajić jedan je od onih, kojima možemo zahvaliti što danas i ovdje postojimo kao narod. Poput tolikih drugih, stradao je zato što je bio Hrvat i što je bio katolički svećenik; dva razloga dovoljno jaka da se izgubi život na jugoslavenskim komunističkim vješalima ili u njihovim robijašnicama.

U Hrvatskoj je mržnja na Katoličku crkvu, pored ideološke, dobila i nacionalnu boju: Katoličkoj se crkvi predbacivalo da su njezini svećenici i redovnici zagovarali pravo hrvatskog naroda na državnu neovisnost, što je u očima jugoslavenskih komunista bilo zločin samo po sebi. Arhivska dokumentacija pokazuje kako komunistički dužnosnici u zatvorenom krugu nisu tajili svojim drugovima, da rat ne će okončati istjerivanjem Talijana i Nijemaca, nego uklanjanjem svih protivnika komunističkog pokreta, a među njima su, pored ustaša, na prvom mjestu HSS-ovci i kler. Vladimir Bakarić će u pismu mons. Svetozaru Rittigu 14. ožujka 1946. otvoreno nazvati svećenike "*našim neprijateljima*".

O istrebljivanju katoličkih svećenika šokantno, ali sasvim ilustrativno

svjedoči dopis jednog od prvaka partizanskog pokreta u Dalmaciji, Ante Jurjevića-Baje, kojim se on, ovjekovječujući svoju nepismenost, osvrće na partizanski ulazak u Dubrovnik: *"Što se tiče narodnih neprijatelja do sada ih je otpremljeno što ovamo što onamo 60 među njima i 8 popova odnosno fratara... Mi smo nakon streljanja objavili plakatom ali dosad ne sve samo tek sutra izlazi jedan dio u javnost a potpisali smo sud komande područja jer drugoga nismo imali o ovome svemu dajte vaše mišljenje bilo kako bilo ubit ih se mora a za one koji se kriju treba će učinit sve da ih se uhvati jer tosu kapurjoni..."*

Sustavna represija prema intelektualcima, katoličkim svećenicima i muslimanskim vjerskim službenicima, te pokolji poput onih na Daksi, u Širokome Brijegu, Makarskoj i drugdje, lažno prikazivani kao pravedna borba protiv vjerskih službenika koji su se tobože politički, pa i vojnički angažirali na strani "domaćih izdajica", silili su katolički episkopat da javno zauzme stajalište. To je učinjeno Poslanicom, koja je vjernicima upućena na završetku zasjedanja Poslovnog odbora Hrvatskoga katoličkog episkopata 24. ožujka 1945.

Njom biskupi reagiraju na *"more neistina, laži i kleveta, što se sa svih strana smišljeno i proračunato siplju protiv našeg naroda"*. Biskupi opovrgavaju klevetu da su crkveni poglavari sa svojim svećenstvom i vjernicima krivi za sadašnje krvavo razračunavanje, te podsjećaju na to kako je hrvatski narod u prvoj Jugoslaviji ponižavan i zlostavljan. I početkom novoga svjetskog rata, dok Hrvati još nisu imali oružja, nad njima su počinjani sustavni zločini, pa je nažalost došlo do prihvaćanja borbe istim načinom. No, Crkva je uvijek nastajala ispuniti svoje poslanje, pa sada poziv za poštivanje zakonitosti šalje *"onima, koji su u posljednje vrijeme počeli sustavnom promičbom razdraživati neodgovorne i zlu sklone pojedince i skupine, da pod izlikom suđenja 'ratnim zločincima', smaknu što veći broj Hrvata, osobito svećenika i intelektualaca dobrih katolika"*. Kako je riječ o sustavnom klevetanju, ubijanju i mučenju hrvatskih katoličkih svećenika i vjernika, biskupi će imenovati *"posebni odbor, koji će sve slučajeve izpitati, prikupiti sva dokazala, koja će se moći objektivno međunarodnom predstavništvu, kad god zaželi, predložiti, da se vidi, na kojoj je strani istina, i da se vidi, kako je laž postala sredstvom jedne ideologije, koja se bori za gospodstvo svieta, makar je upravo izčezavajuća manjina u čitavom svijetu, a u katoličkoj Hrvatskoj ne predstavlja, možemo reći, nikoga"*.

Istodobno biskupi podvlače, *"da Hrvatski Narod kroz cielu svoju tisućtristogodišnju prošlost nije nikada prestao plebiscitarno naglašavati, da se ne odriče svoga prava na slobodu i nezavisnost, koju on od srca želi i svakom drugom narodu. A kad je u drugom svjetskom ratu ta misao još jače naglašena i oživotvorena u vlastitoj Državi, hrvatski su katolički biskupi poštivali volju Hrvatskoga Naroda. Nitko prema tome nema prava optuživati bilo kojeg građanina Hrvatske Države, pa ni hrvatske biskupe, zato što poštivaju tu neodstupnu volju Hrvatskoga Naroda, kad on na to ima pravo i po Božjim i po ljudskim zakonima"*.

Predsjednik Biskupskih konferencija u Zagrebu, zagrebački nadbiskup dr. A. Stepinac uputio je istog dana, 24. ožujka 1945. provincijalu Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja fra Petru Grabiću dopis kojim ga imenuje članom Odbora za ustanovljenje nevinosti umorenih svećenika i vjernika za područje splitsko-makarske biskupije. Godine 1945. taj će se Odbor naći pred nepremostivom zadaćom, jer će u idućih nekoliko mjeseci partizanski ubilački

stroj pokositi više desetaka, ako ne i stotina tisuća ljudi. Zagrebački nadbiskup potužio se 2. lipnja 1946. mons. Josephu Hurlevu, novimenovanomu papinskom nunciju u Jugoslaviji kako se računa da su *"brojne tisuće Hrvata strijeljane. Računa se daje oko 200.000 ljudi ubijenih"*.

Otprilike u isto vrijeme kad zagrebački nadbiskup tek zaređenim svećenicima, među njima i kasnijemu svom nasljedniku, kardinalu Kuhariću, govori kako odlaze u *"krvavu kupelj"*, na drugom kraju Domovine, iz makarskog samostana fra Ante Antić piše svom provincijalu: *"Čaša se Gospodnja puni. Moramo je ispiti. Gorka je to čaša, ali je pruža Otac koji nas ljubi i štedi dok nas teško pogađa radi naših i našega naroda grijeha. Molim vas, ne klonite nikada duhom, niti se smućujte, niti se dajte duhovno smesti. (...) Nećemo propasti, makar bilo još žrtava. Ne bojte se! Imajte veliko, silno, neograničeno pouzdanje i vedro gledajte u bolje i svetije dane..."*

Iako je već tijekom rata bilo jasno da se i četnici i komunisti sustavno okomljuju na katoličke svećenike, trebala su proći desetljeća da se preciznije utvrde imena svećenika i redovnika koje su jugoslavenski komunisti ubili tijekom rata i nakon njega. Taj broj je, prema nepotpunim podacima, dosegao 287 ubijenih svećenika, 201 redovnika, 54 bogoslova, sjemeništara i laika iz raznih redovničkih zajednica, te 30 časnih sestara ili, ukupno, 601 žrtvu. Više stotina svećenika, redovnika i redovnica nakon rata je na političkim procesima osuđeno na teške zatvorske kazne.

Oni koji su podvrgnuti suđenju - poput fra Leonarda Bajića i drugih franjevacu optuženih u sklopu nastojanja da se u općoj hajci na Katoličku crkvu zatvori samostan Majke Božje Lurdske u Zagrebu - nisu imali suđenje u pravome smislu riječi. Sudovi koji su njima sudili zapravo su izvršna tijela partizansko-komunističke vlasti, ideološko-politička batina upravljena protiv hrvatskog naroda i Katoličke crkve. I ako dokumenti iz sudbenog postupka, koje fra Stjepan objavljuje u prilogu svoje knjige o čemu govore, onda govore kako se ne smije suditi.

I bilo bi doista dragocjeno kad bi se na humanističkim fakultetima, osobito pravnima, u slobodnoj Hrvatskoj izučavanju ovih stravičnih pravnih karikatura posvetila primjerena pozornost. Možda bismo na taj način pripomogli da se potkrešu izljevi jugoslavenske i komunističke nostalgije, kojima smo, nažalost, iz dana u dan svjedoci. Knjiga fra Stjepana Čove vrijedan je putokaz kako se toj pojavi treba suprotstavljati..."

Fra Ante Vučković, *Riječju probuđeni*,
Izdavač: Teovizija, Zagreb, 2003., str. 132.

"Riječ je čudesna. Čudesnija od ljudske ruke i ljudskog lica" (101), kaže autor. On je, dakle, fasciniran riječju. Mogu reći da sam svjedokom da on i fascinira svojom riječju, govornom riječju. Svjedok su tome njegovi uvijek dobro posjećeni nastupi: seminari, duhovne vježbe... Svjedokom je tomu, evo i ova knjiga, čije je prvo izdanje već rasprodano, čije predstavljanje okuplja neuobičajeno brojnu publiku.

Knjiga izlazi iz pera onoga koji je doktorirao ne na govornim ili drugim medijskim vještinama, već na pojmu slušanja kod njemačkog filozofa Haidegera. Prethodi li slušanje riječi ili riječ slušanju? No, i jedno i drugo prethodi slovu. Ovaj relativno mali broj riječi u slovima ove knjige ispisan je na slušnim membranama, ne tjelesnoga srednjeg uha, već na slušnim membranama duha i duše. Te membrane titraju na riječi koja dolazi od Riječi, Božje Riječi – Isusa Krista. Zato tekstove u ovoj knjizi doživljavamo kao jeku poklika i uzdisaja iz fasciniranosti Riječju. Zato su njegovi tekstovi slobodni od, u našem društvu, pa i Crkvi, posve svojstvenih polemičkih tonova. Ako postoji bilo kakve polemike, onda je autor vodi sam sa sobom. No, i toj polemici prethodi ili je prati dijalog s Riječju.

Novost ove knjige nije u novosti sadržaja, već u drukčijem govoru o uvijek istim ljudskim temama i dilemama: povjerenju, zavođenju, suparništvu, zloradosti, suzama, bolesti, strahu, smrti; i o temama koje su i izrijeком vezane uz pitanja vjere: živoj vjeri i vjeri formula, skrovitosti vjere, snazi i zamkama slike vjere, vjeri i krivnji, nečistoj savjesti, vjeri i patnji, vjeri i vjernosti, uskrsnuću.

Drukčiji govor može se iščitati već u naslovu «Riječju probuđeni». Govor je prvotno upućen «probuđenima». Jedino ga «probuđeni» mogu razumjeti. Tek eho njihove budnosti, ovisno o stupnju i boji, može posredovati kod buđenja «pospanih» ili «uspavanih». Svakako, tekstovi ove knjige ne pozivaju na lupanje na vrata nevjere, «krivovjerja» ili «nemoralna» svojstveno sektaškom ili zelotsko misionarskom. «Probuđeni Riječju» samo posuđuju svoj glas žrtvama kojima su glas oduzeli različiti oblici nasilja, iz kojega se ne isključuju ni moralistički pritisci. «Probuđeni Riječju» znaju da se težina zla ne sastoji samo u izvanjskoj pogodenosti zlom. Naprotiv, zlo slavi svoju pobjedu kad žrtvu uvuče u svoj vrtlog, vrtlog traumatiziranog pamćenja, bijega od odgovornosti i zaboravljanja zločina. Autor naglašava problem zaborava žrtava, kao i potrebu žrtve da izrekne svoju patnju. No istovremeno upućuje poziv žrtvi da se odluči za «izlazak iz statusa žrtve». To je ponuda spasonosnog ophođenja s «mukama pamćenja», ponuda za probijanje bunkera «cementiranog zlopamćenja» i skidanja mrene sljepila i zaslijepjenosti. U toj je ponudi sadržano ne samo tumačenje kršćanskog načina pamćenja, već uranjanje u otajstvo Kristova prolaska kroz muku i smrt u oslobođeni život uskrsnuća. To je stvaranje prostora za djelovanje Riječi na žrtvu bilo kakvog nasilja i grijeha.

Kako je već rečeno, ova je knjiga prvotno upućena «probuđenima». Ipak, njezine su riječi u službi buđenja Riječju. Ta služba pretpostavlja stanje zaspalosti ili uspavanosti, ali ne «nevjernika», već «vjernika». Na to stanje ukazuje već prvi tekst u ovoj knjizi: *Živa vjera i vjera formula*. Dakle, govor je o zaspalosti ili uspavanosti vjernika jer se vjera «lako odvoji od života», život se «lako osamostali i živi kao da Boga nema». Suočavajući se s poteškoćama vjere formula, autor se vraća na početke kršćanstva koje «nije počelo formulama, nego događajem, životom, susretom sa živim Bogom». Živa vjera je neodjeljiva od životnih iskustava, pa stoga i duboke životne krize otvaraju mogućnost životne vjere; zapravo duboke životne krize stoje u «temelju odluke» da netko krene za Kristom. S druge pak strane, životna vjera pak «preobrazuje» te duboke životne krize. Stoga se vjera naviješta «kroz svjedočenje više nego kroz govor». To je

samo jedan od vidova iščitavanja razlika između religije i vjere u ovoj knjizi i ukazivanja na opasnosti religije za živu vjeru.

Životnu vjeru nužno prati povjerenje iz kojega se vjernik može suprotstaviti snažnoj logici nevjere u svakodnevnom životu, otkriti snagu skrovitosti svojih dobrih dijela, u sebi rastočiti duh suparništva i zloradosti te izgrađivati duh supatnje s drugim, sve do suza koje prate životna raskrižja. Takva kršćanska «dolina suza» ne čini kršćanstvo «smrtno ozbiljnim». Sudioništvo u suzama omogućuju snažna iskustva Boga koje kršćanstvo otima plačnoj vjeri i čini vjerom radosti. Takva vjera nije prvotno zaokupljena pitanjem kako izići iz patnje i bolesti, već je zaokupljena pitanjem njihova smisla. Takvim pitanjima čovjek «na poseban način dolazi u dodir sa sobom, svojom ranjivošću, smislom svoga života i s Bogom». Ona istovremeno otvaraju vrata izlaska iz «straha od života» i put do «zdravlja», put u «kraljevstvo slobode». Radost u tom kraljevstvu slobode ne postiže se niti održava zabavom, razbibrigom, ugodom «bez ulaganja truda». Stazu ulaska u radost kraljevstva slobode uhodao je Isus noseći svoj križ. On je ukazao na izvor snage i pozvao na hodočašće koje On predvodi upravo tom stazom. Izbor toga puta, koji odudara od mnoštva zavodljivih duhovnih ponuda suvremenoga svijeta, moguć je samo iz povjerenja da Bog ostaje vjeran svojim obećanjima.

Takva vjera uvlači u smrt s Kristom, čini spremnim vjernika da poput Krista «opljeni» samog sebe kako bi lakši i lakše išao Kristovim putem, te kako bi postao dionikom Njegova života, života u Ocu.

Ova je knjiga teška - ali samo u smislu u kojem autor kaže da je «kršćanstvo teško». I možda u još jednom smislu. Naime, možda bi autor sve ovo što sam ja kazao, sažeo u tri rečenice. Jer tako su ponekad snažno sažete njegove rečenice. Nadam se da svojom riječju nisam uprostio tekstove ove knjige. Vjerujem da će mnogi posegnuti za njom. Oni koji su «probudeni», da se ne uspravaju ili da ne zaspu. Oni koji su «prosvijetljeni», da izbjegnu zamkama zaslijepljenosti. «Pospani» da ih Riječ po riječima ove knjige majčinski nježno probudi. «Zaslijepljeni» da im riječ i blagi dodir Riječi otvori oči. «Zapleteni» u osjećaj krivnje, straha, zla i grijeha, mogu u ovoj knjizi potražiti shemu za razvezivanje čvorova svoje zapletenosti. A svi će zacijelo iščitati riječi blagoslova, a ne prokletstva, jer se Riječ utjelovila ne da sudi, već da oslobodi i spasi.

Ovu knjigu možete čitati, ali ne možete pročitati. Uspjehom možete smatrati ako doživite da je sama knjiga pročitala Vas. A za to je dovoljno jedna rečenica, jedan odlomak, jedno poglavlje.

Autoru mogu izraziti svoju, a nadam se i vašu želju, unatoč tome što Učitelj nije puno pisao, da se ipak okrene, sagne i u zrcima kompjutorskog ekrana upiše još koji tekst koji će pomoći onima koji imaju spremno kamenje u rukama, da ga bace na sebe ili na druge da barem spuste ruke ako ga neće iz njih posve izbaciti. A puno je «kamenja» u rukama ljudi ovog našeg «kamenitog tla».

fra Bože Vuleta